

ПРОБЛЕМА КОНЦЕПТУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Знання людей про об'єктивну дійсність організовано у вигляді концептів, абстрактних ментальних структур, що відображають різні сфери діяльності людини [3, 256].

Концепт – сучасний термін багатьох гуманітарних наук: мовознавства, літературознавства, філософії, лінгвістики, психології, культурології. У науковій літературі є досить багато дефініцій цього поняття, оскільки воно є одним із ключових у дослідженні мовної картини світу [6, 111].

У сучасному мовознавстві можна виділити три основні підходи до розуміння поняття «концепт»: 1) лінгвістичний (С. О. Аскольдов, Д. С. Лихачов, В. В. Колесов, В. М. Телія): оскільки концепт існує для кожного словникового значення, то його слід розглядати як алгебраїчний вираз значення. Загалом, прихильники цього напряму розуміють концепт як увесь потенціал значення слова разом з його конотативним елементом; 2) когнітивний (З. Д. Попова, І. А. Стернін, О. С. Кубрякова): концепт – явище ментального характеру. Представники когнітивного підходу зараховують концепт до розумових явищ та тлумачать його як оперативну змістовну одиницю пам'яті, ментального лексикону; 3) культурологічний (Ю. С. Степанов, Г. Г. Слишкін): вся культура розуміється як сукупність концептів та відносин між ними. Концепт – головний осередок культури в ментальному світі людини. Науковці, які дотримуються цього підходу, переконані, що при вивченні концепту, увагу слід приділяти культурній інформації, яку він передає. Концепт тут визначається як базова одиниця культури і є її концентратом [2, 11].

Найбільш оптимальним визначенням концепту, на наш погляд, є інтегративна дефініція О. С. Кубрякової: «Концепт – термін, що служить поясненню одиниць ментальних і психологічних ресурсів нашої свідомості та тієї пропозиційної структури, що відображає знання і досвід людини; оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку, усієї картини світу, відображеної в людській психіці» [4, 90].

Головними дискусійними питаннями лінгвоконцептології, які є важливими для усвідомлення природи концепту, є: по-перше, співвідношення концепту, поняття та значення [5, 411]. Дослідники в галузі лінгвоконцептології намагаються розвести поняття й концепт. Стверджується, що «всякий концепт - це поняття, але не всяке поняття - концепт» (У. А. Карпенко-Іванова). Поняття здебільшого розглядають як частину концепту, його ядерну структуру, сукупність інтегральних і диференційних ознак у ряді понять одного класу [6, 11]. Концепт передбачає залучення ще й чуттєвої, оцінно-емотивної, образної інформації. М. Алефіренко розглядає концепт як поєднання ядра (інтенціоналу поняття) з імплікаціоналом – асоціативно-образним макрокомпонентом значення [1, 47].

Друге питання стосується залежності концепту від мовної вербалізації. Одні дослідники вважають їх повністю вербалізованими (А. П. Бабушкін, Р. Джекендорф). Інші мовознавці розглядають концепт як частково вербалізовану одиницю концептосистеми. О. Кубрякова вважає, що «найважливіші концепти виражені в мові, але частина інформації представлена у психіці принципово іншим способом, тобто ментальними репрезентаціями іншого типу – образами, картинками, схемами» [4, 92].

Способи вербалізації концептуальної інформації визначає мова, її система, що склалася протягом тривалого часу і багато в чому сприяла концептуалізації. Однак концептуалізація є динамічним і більш нестійким процесом, ніж мовні зміни. Кожний історичний період у житті етносу вносить відповідні корекції до процесів концептуалізації згідно зі змінами світоглядних позицій, ідеології, норм моралі, оцінок і цінностей [5, 415 – 416].

Третім питанням є кваліфікація концепту за його належністю певному суб'єктові концептуалізації: індивіду, групі, етносу, людству. З огляду на це О. О. Селіванова

виокремлює типи концептів за параметром суб'єкта коцептуалізації, поділяючи їх на ідіоконцепти, властиві свідомості окремого індивіда; узуальні концепти, характерні для певної групи (наприклад, науковців певного фаху, представників певної професії або роду занять і т. ін.); етноконцепти, властиві всім представникам етнічної спільноти; загальнолюдські концепти, відомі всьому людству й репрезентовані в різних мовах [6, 12].

Четвертим складним і дискусійним питанням лінгвоконцептології є структура концепту. В основу структури концепту покладені різноманітні ментальні репрезентації, ідеалізовані когнітивні моделі: пропозиції, схеми, фреймові мережі, сценарії, ментальні простори тощо [5, 417]. Більшість дослідників обстоюють польову модель концепту, яка містить ядро та периферію. Ядерна зона нерідко ототожнюється зі значенням відповідної ключової лексики (З. Попова, І. Стернин). Периферія концепту представлена дистрибуцією ключового слова, асоціативними зв'язками з іншими концептами; поглибленою інформацією, суб'єктивними досвідними знаннями, конотативними елементами тощо [5, там само].

П'яте питання лінгвоконцептології передбачає обґрунтування типології концептів. Дослідники виокремлюють такі типи концептів: уявлення як узагальнені чуттєво-наочні образи, що розглядаються як ядро концепту; схеми як абстрактні конфігурації образів; поняття як найбільш істотні його ознаки; фрейми різних типів як способи представлення стандартних знань і т. ін., а також пізнавальні та художні концепти [1, 58]. Залежно від ролі концептів у структурі свідомості вони непослідовно диференціюються на культурні, ментальні, міфологічні, ідеологічні, філософські, адже один концепт може розглядатися в кожному із наведених типів [5, 418].

Таким чином, дефініцій поняття «концепт» в науковій літературі вже досить багато. При всій різноманітності варіантів тлумачення «концепт» одноставно визнається одиницею ментального простору. Він структурує знання

про світ і відображає національну специфіку членування світу. Тому, перспективним на нашу думку, є подальше дослідження поняття «концепт» та його дискусійних питань у різних наукових планах [2, 90].

Список використаної літератури:

1. Алефиренко Н.Ф. Концепт и значение в жанровой организации речи: когнитивно-семасиологические корреляции // Жанры речи. – Вып. 4. Жанр и концепт: Сб. науч. ст. – Саратов, 2005. – С. 58
2. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / А. П. Бабушкин. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1996. – 104 с.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 389 с.
4. Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: Наука, 1996. – 245 с.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / Селіванова Олена Олександрівна. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.
6. Селіванова О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики / Селіванова Олена Олександрівна. – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – 148 с.

Науковий керівник: старший викладач кафедри німецької філології,
к. філол. н., старший викладач Стройкова С. А.

К. В. Попова

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ І ПОЧУТТІВ У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ МОЛОДІЖНОМУ МОВЛЕННІ

Мова виконує різні функції у житті суспільства. Однією з них є передача емоцій та почуттів людини. Протягом декількох десятиліть актуальним для дослідження залишається питання мовної реалізації емоційного стану людини.

Почуттями і емоціями називають переживання людиною свого ставлення до того, що вона робить або пізнає, до інших людей, до самого себе, а також – більш просте, безпосереднє